

ОСОБЛИВОСТІ НАДАННЯ ПОСЛУГ У ТУРИСТИЧНІЙ СФЕРІ РЕГІОНУ

У статті окреслено регіональні особливості розвитку сфери з надання туристичних послуг. Проаналізовано сучасний стан функціонування суб'єктів туристичної діяльності на внутрішньому та зовнішньому ринках, а також надання санаторно-курортних та оздоровчих послуг у регіоні. Виявлено резерви розширення на перспективу засобів розміщення аналогічних готелям (хостели, кемпінги, агро готелі).

Ключові слова: сфера надання послуг, туризм і рекреація, санаторно-курортні і оздоровчі заклади, суб'єкти туристичної діяльності

ВСТУП

Розвиток туризму та курортно-рекреаційної сфери визнано однією з п'яти стратегічних цілей Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 р. та Регіональної стратегії розвитку Закарпатської області до 2015 р. Такий пріоритетний вид економічної діяльності в останні роки отримує значну підтримку владних й управлінських структур регіону. Доцільно відмітити, що рекреація і туризм володіють мультиплікаційним ефектом, що стимулює та прискорює розвиток дотичних видів економічної діяльності регіону в цілому. Багатотисячолітні традиції, самобутня культура населення, унікальні пам'ятки народної архітектури краю приваблюють туристів. Їх обслуговують численні підприємства (туроператори та турагенти), діяльністю яких є організація та забезпечення створення туристичного продукту, реалізація та надання туристичних послуг, посередницька діяльність щодо реалізації характерних та супутніх послуг.

Науково-теоретичним та прагматичним засадам розвитку туристичної сфери присвячено дослідження вчених і науковців П. Жук, В. Кияка, В. Кравців, О. Любіцева, С. Соколенка, К. Сочки, Н. Фоменко, Л. Черчик та інших. Однак додаткових розробок потребують дослідження регіональних особливостей сфери надання туристичних послуг.

Метою дослідження є виокремлення регіональних особливостей функціонування підприємств з надання туристичних послуг. У процесі дослідження використано аналітичні методи, в тому числі економіко-статистичний та порівняльний з метою виявлення сучасних тенденцій функціонування суб'єктів туристичної діяльності регіону.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

© Газуда Михайло Васильович, к.е.н., доцент, кафедра економіки підприємства ДВНЗ "Ужгородський національний університет"

Ерфан Віталій Йосипович, к.е.н., доцент кафедри міжнародного бізнесу, менеджменту та логістики, ДВНЗ "Ужгородський національний університет"

Газуда Сергій Михайлович, викладач кафедри фінансів та економіки, Карпатський університет ім. А.Волошина

Формування і розвиток рекреаційно-туристичної господарської системи є пріоритетними в соціально-економічному поступі Закарпатської області. У регіоні розвинуті всі види рекреаційної діяльності: від санаторно-курортного лікування до відпочинку і різних видів туризму. Мережа туристично-рекреаційних закладів області налічує понад 170 об'єктів, в тому числі 60 санаторно-курортних закладів та 7 турбаз, 27 баз відпочинку [1, с. 35], які готові до одночасного прийому до 13 тис. відпочиваючих. У 2012 р. суб'єктами туристичної діяльності (туристичними організаціями) обслужено 20,5 тис. осіб, ними надано 121,2 тис. туроднів, витрати проданих туристичних путівок становили 36282,4 тис. грн., удвічі більше, ніж у 2011 р. (18385,6 тис. грн.), дохід від наданих туристичних послуг становив 16800,8 тис. грн. (а в 2011 р. – 12026,8 тис. грн.) [4, с. 468-470].

У регіоні, станом на 1 січня 2013 р., діяли 130 суб'єктів туристичної діяльності, з них 59 – юридичні особи та 71 – фізичні особи-підприємці. За видами туристичної діяльності, вони розподілялися таким чином: 21 суб'єкт – туроператори (організація і забезпечення створення туристичного продукту, реалізація та надання туристичних послуг, а також посередницька діяльність із надання характерних і супутніх послуг), 94 суб'єкти – турагенти (посередницька діяльність із реалізації туристичного продукту туроператорів та туристичних послуг інших суб'єктів туристичної діяльності, а також посередницька діяльність щодо реалізації характерних і супутніх послуг) та 15 суб'єктів здійснювали тільки екскурсійну діяльність [1, с. 12]. Кількість туристів, обслуговуваних суб'єктами туристичної діяльності, можна відстежити за туристичними потоками, де за 12-річний період (2000-2012 рр.) відмічено такі тенденції:

- *по-перше*, у 2012 р. порівняно з 2000 р. кількість туристів та обслуговуваних суб'єктів туристичної діяльності зменшилась у 7,2 раза, проти 2005 р. відповідно у 3,2 раза та 2011 р. – у 2,8 раза;

- *по-друге*, у туристичних потоках переважають внутрішні туристи. Зокрема, у 2012 р. із 20,2 тис. туристів та обслугованих суб'єктів

туристичної діяльності внутрішні туристи становили 7,6 тис. осіб (майже 38,0 %). Водночас у 2000 р. переважали туристи-громадяни України, які виїжджали за кордон (97,2 і з 144,8 тис. осіб, або 67,1 %). Такий феномен масового виїзду туристів-громадян України, на нашу думку, обумовлений тим, що закарпатці по каналах туризму виїжджали за рубіж з метою працевлаштування. В наступні роки масовість таких туристичних поїздок з регіону в багатократ зменшилась;

- *по-третє*, щодо туристичних потоків іноземних громадян простежується наростаюча тенденція до 2005 р., а з 2006 р. протилежна – спадна. Зокрема, у 2012 р. порівняно з 2006 р. в'їзд іноземних

туристів у регіон зменшився у 16 разів, або майже на 11,0 тис. осіб;

- *по-четверте*, кількість туристів, обслужених суб'єктами туристичної діяльності, в тому числі екскурсантів, які за 2012 р. становили 4,5 тис. осіб (для порівняння у 2000 р. – 58,9 тис. осіб), за аналізований період значно зменшилась. Така ситуація свідчить про відсутність ефективного управління туристичною діяльністю в регіоні, а не лише про її сезонний характер.

Діяльність туристичних організацій регіону за кількісними характеристиками відображають показники табл. 1.

Таблиця 1 Діяльність туристичних організацій у Закарпатській області¹

Показники в обслуговуванні туристів	2000	2005	2010	2011	2012 ²	2012, % до:	
						2000	2011
Кількість організацій, що мали ліцензію на здійснення туристичної діяльності, од.	62	48	112	30 ³	130 ⁴	209,7	433,3
Кількість обслужених туристів, тис. осіб	145,0	63,8	52,1	57,0	20,2	13,9	35,4
Кількість туроднів, наданих туристам, тис.	754,5	329,1	207,6	218,9	121,2	16,1	55,4
Кількість екскурсантів, тис. осіб	58,39	45,37	22,1	16,6	4,9	8,4	29,5
Обсяг наданих туристичних послуг, тис. грн.	10519,7	22102,2	28184,4	30688,6	28065,6 ⁵	266,8	91,5
Середньооблікова кількість працівників, осіб	1404	659	397	341	232	16,5	68,0

¹Розраховано за джерелом: [1, с. 15].

²За даними Головного управління статистики, у загальній кількості враховуються юридичні особи та фізичні особи-підприємці.

³У 2011 р. ліцензуванню підлягає тільки діяльність туроператорів.

⁴Кількість суб'єктів туристичної діяльності, од.

⁵Загальна вартість туристичних путівок, тис. грн.

У 2012 р. порівняно з 2000 р. кількість суб'єктів туристичної діяльності збільшилась у 2,1 раза (на 68 од.). Водночас за аналізований період кількість обслужених туристів зменшилась, як ми вже відмічали, у 7,2 раза. Усього впродовж 2012 р. суб'єктами туристичної діяльності області надано 121,2 тис. туроднів, на кожного туриста в середньому припадало по 6,0 туродня, що у 1,6 раза більше, ніж у 2011 р. Однак, порівняння 2012 р. до 2000 р. свідчить про зменшення кількості туроднів у 6,2 раза. Загалом у 2012 р. туристичних путівок було продано на 28,1 млн. грн., що порівняно з 2000 р. більше у 2,7 раза.

Із загальної кількості туристів у 2012 р. проводили дозвілля та відпочинок 94,6%, займалися іншими видами туризму 1,6%, перебували на лікуванні 1,4%, перебували у службових, ділових поїздках, на навчанні та займалися спортивним туризмом – по 1,2% відповідно. У загальній кількості туристів п'яту частину становили діти та підлітки –

усього 4,2 тис. осіб [1, с. 14].

Суб'єкти, що надають конкретні послуги (послуги гостинності, транспортне, екскурсійне обслуговування, організація дозвілля), можуть самі представляти на ринку свій продукт, рівень якого залежить від обсягів діяльності конкретного виробника. Але ринкова реалізація цього продукту здійснюється, як правило, опосередковано – через туристичне підприємство. Це дозволяє розширити ринок збуту. Туристичні підприємства представлені двома типами [3]: туроператори і турагенції, що відрізняються характером і масштабом діяльності. Туроператори – потужні туристичні фірми, що спеціалізуються на розробленні комплексного турпродукту і його оптовій реалізації. Їх діяльність полягає у складанні з окремих туристичних послуг комплексних турів, що пропонуються споживачеві за фіксованою ціною.

Туроператори здійснюють оптовий продаж своєї продукції на ринку турагентів. Залежно від

організаційних засад турагенти можуть бути складовими збутової мережі туроператора, тобто входити в його структуру, або самостійними підприємствами, які працюють на основі відповідних угод з одним або кількома туроператорами. Різновидом такого типу турагенцій є екскурсійні бюро, що спеціалізуються на наданні разових екскурсійних послуг у певний термін і за певною програмою.

Найбільша кількість суб'єктів туристичної діяльності як юридичних осіб (83,0%, або 49 із 59 од.), так і фізичних осіб-підприємців (76,1%, або 54 із 71 од.), знаходиться у низинній природноекономічній зоні. Серед суб'єктів юридичних осіб до туроператорів належать 19 од., турагентів – 26 од. і 4 од. – це суб'єкти, що здійснюють екскурсійну діяльність, а серед фізичних осіб-підприємців 46 од. – це турагенти і 8 од. – суб'єкти, що здійснюють екскурсійну діяльність [1, с. 16]. Незначні відмінності є між передгірною і гірською природноекономічними зонами Закарпатської області, однак показники щодо кількості аналізованих суб'єктів низькі. Процес розширення таких суб'єктів по території регіону, і передусім у передгірній і гірській природноекономічних зонах, потребує додаткового сприяння з боку владних структур як на обласному, районному, так і місцевому рівнях.

Важливим показником діяльності туристичних організацій є кількість обслужених туристів та

екскурсантів як юридичними особами, так і фізичними особами-підприємцями в розрізі природноекономічних зон Закарпатської області. Найбільша кількість туристів та екскурсантів, обслужених суб'єктами туристичної діяльності, що мають статус юридичної особи, припадає на низинну природноекономічну зону (98,8%, або 15028 із 15212 осіб). Аналізовані суб'єкти туристичної діяльності знаходяться у містах області. За даними статистики, така діяльність проводилась лише в Іршавському районі передгірної (0,5%, 70 із 15212 осіб) та Рахівському районі гірської природноекономічної зони (0,7%, 114 із 15212 осіб) [1, с. 18].

Найбільша кількість туристів та екскурсантів, обслужених суб'єктами туристичної діяльності, що мають статус фізичної особи-підприємця, припадає також на низинну природноекономічну зону. Однак у цьому разі залучення районів до аналізованої діяльності є ширшим, а саме: таку діяльність здійснювали Виноградівський, Мукачівський, Іршавський, Тячівський, Воло-вецький, Рахівський, Свалявський райони. Серед названих районів найвищими є показники у Мукачівському (342 особи) та Рахівському (300 осіб), ці особи подорожували як у межах країни, так і за кордоном [1, с. 19].

Закарпатська область має вигідне гео економічне розташування, тому показник з надання послуг на зовнішньому туристичному ринку має важливе значення для економічного зростання регіону (табл. 2).

Таблиця 2 Надання туристичних послуг суб'єктами туристичної діяльності Закарпатської області на зовнішньому ринку*

Показники	2000	2005	2010	2011	2012	2012, % до:	
						2000	2011
Експорт послуг, тис. дол. США	279,5	1699,3	724,4	948,9	1369,7	490,1	144,3
<i>у тому числі</i>							
послуги готелів і ресторанів	246,5	1634,8	666,2	887,8	1298,1	526,6	146,2
послуги бюро подорожей і туристичних агентств	33,0	64,5	58,2	61,1	71,6	217,0	117,2
Темп до попереднього року, %	156,6	72,5	114,5	131,0	144,3	x	x
Питома вага у загальному обсязі експорту, %	2,4	5,4	1,5	1,4	2,1	-0,3 в.п.	+0,7 в.п.
Імпорт послуг, тис. дол. США	378,5	762,9	1967,1	4572,9	8238,1	2176,5	180,2
<i>у тому числі</i>							
послуги готелів і ресторанів	348,3	749,7	1953,5	4472,3	8060,9	2314,3	180,2
послуги бюро подорожей і туристичних агентств	30,2	13,2	13,6	100,6	177,2	586,7	176,1
Темп до попереднього року, %	69,6	90,8	114,9	232,5	180,2	x	x
Питома вага у загальному обсязі імпорту, %	8,3	2,8	5,0	10,0	20,5	+12,2 в.п.	+10,5 в.п.

*Розраховано за джерелом: [1, с. 36].

Показники табл. 2 свідчать про негативні тенденції щодо надання туристичних послуг суб'єктами туристичної діяльності регіону на зовнішньому ринку, оскільки імпорт таких послуг переважає над експортом у 2012 р. у 5,9 раза, хоч у 2005 р. сальдо було позитивним, оскільки експорт послуг у 2,2 раза переважав над імпортом. Однак, якщо порівнювати з попереднім (2011 р.), то динаміка є позитивною, зростання становить 44,3%. Експорт

послуг, пов'язаних з діяльністю щодо охорони здоров'я людини за 2012 р., становив 1328,5 тис. дол. США, що на 11,1% менше порівняно з 2011 р. Частка зазначених послуг становила 2,0% у загальному обсязі експорту [1, с. 36].

Мережа санаторно-курортних та оздоровчих об'єктів області є однією з найбільших в Україні. У мережу спеціалізованих засобів розмішування у 2012 р. увійшли: 17 санаторіїв, 3 дитячі санаторії, 2

пансіонати з лікуванням, 3 дитячі заклади оздоровлення цілорічної дії, 4 санаторії-профілакторії, 4 будинки відпочинку, один пансіонат відпочинку, 23 бази відпочинку та інші заклади відпочинку [1, с. 39]. Найбільша кількість перелічених об'єктів зосереджена у Тячівському (29,8%), Свалявському (14,0%), Хустському (10,5%), Мукачівському (8,8%) та Виноградівському (7,0%) районах. У розрізі природноекономічних зон регіону найбільша кількість спеціалізованих засобів розміщування та ліжкового фонду в них у 2012 р. була зосереджена у передгірній, зокрема 26 од. (45,6%). Однак ліжковий фонд є вищим у гірській, де є 17 од. аналізованих закладів і 2722 ліжок в них. Порівняно з 2000 р. тенденції є протилежними, оскільки найвища кількість таких закладів була зосереджена у гірській зоні – 28 од. і 3345 ліжок у них, що становить відповідно 43,0 і 48,4% до підсумку, друге місце займала низинна природноекономічна зона – 25 од. і 2444 ліжок (38,5 і 35,3%) і відповідно третє місце передгірна – 12 од. і 1124 ліжок (18,5 і 16,3%).

За аналізований період (2012 до 2000 р.) кількість спеціалізованих засобів розміщування скоротилася на 8 од. і 212 од. ліжкового фонду, або відповідно на 12,3% і 3,1%. Упродовж 2012 р. у діючих закладах було розміщено 76,0 тис. осіб, що на 5,7% менше, ніж у попередньому (2011) році. За віковою структурою розміщено 66,6 тис. дорослих осіб та 9,4 тис. дітей. Із загальної кількості розміщених 1,0 тис. осіб, що постраждали від аварії на ЧАЕС. Загалом в оздоровчих закладах проведено 1044,2 тис. ліжко-днів, або 13,7 ліжко-дня в середньому однією особою [1, с. 39].

Важливим є показник зайнятості населення у рекреаційній сфері. Найвища середньооблікова кількість штатних працівників у спеціалізованих засобах розміщування припадає на гірську природноекономічну зону, де їхня кількість – 1514 осіб – становить 51,4%, на другому місці низинна зона – 982 особи (33,3%), і третє місце займає передгірна природноекономічна зона – 451 особа (15,3%) [1, с. 56].

В інфраструктурі туризму одне з центральних місць займають готелі та аналогічні засоби розміщування (підприємства будь-якої організаційно-правової форми власності, що складаються з номерів і пропонують обмежені готельні послуги включно з застелянням ліжок, прибиранням кімнат і санвузлів (пансіонати, клуби з номерами, гостьові будинки та інші [5]). На території області у 2012 р. функціонувало 151 таке підприємство, створене юридичними особами та фізичними особами-підприємцями, у тому числі 95 готелів, 44 туристичні бази, гірські притулки, студентські табори, 11 мотелів, 1 гуртожиток для приїжджих. Згідно з функціональною структурою підприємств, як і раніше, найбільш поширеними є готелі. У 2012 р. у загальному потенціалі готелів та аналогічних засобів розміщування налічувалося 2983 номери, найбільшу частку з них (51,8 %) становили номери першої категорії, номери ж вищої – 14,6 % до загального

фонду.

Протягом 2012 р. послугами готелів та аналогічних засобів розміщування скористалися 140,7 тис. приїжджих, 26,2 тис. з них – громадяни іноземних держав. Найбільше приїжджих зупинилося у містах Ужгород – 53,5 тис. осіб (38,0%), Мукачєво – 20,4 тис. осіб (14,5%) та Берегово – 18,5 тис. осіб (13,1%). Готелями обслужені 76,0% до загальної кількості розміщених приїжджих в області. В розрізі природноекономічних зон найвищий показник характерний для гірської зони – 78 од. (51,6 %), а щодо розміщених і обслужених осіб він належить низинній природноекономічній зоні – 109,9 тис. осіб (78,1%). Середньооблікова кількість штатних працівників у готелях та аналогічних засобах розміщування в цілому по регіону у 2012 р. становила 1085 осіб, в розрізі районів найбільша кількість зайнятих у цій сфері у Свалявському районі – 161 працівник (14,8% до підсумку), Рахівському – 122 чол. (10,3%), Ужгородському – 109 чол. (10,0%), в розрізі міст в Ужгороді – 377 чол. (34,7%). За даними статистичної інформації, такі заклади взагалі відсутні в Іршавському районі, що не сприяє підвищенню зайнятості його населення [1, с. 59, 63, 65, 70].

Резерви розширення засобів розміщення аналогічних готелям, на перспективу в області мають такі заклади: хостели (гуртожитки, європейська система розміщення, тимчасове житло економ-класу для туристів, орієнтоване в основному на молодь, головна відмінність якого від готелю – плата за місце, а не за номер); кемпінги (сезонний заклад для авто-, мото-, велотуристів з наметами або будинками легкого типу і спеціальними місцями для паркування автомобілів); агроготелі (засоби розміщення готельного типу, розташовані у сільській місцевості, що надають туристам послуги під час відпочинку, оздоровлення, забезпечують умови для сільськогосподарської діяльності в процесі відпочинку). Ці готелі розраховані на гостей, які подорожують сім'ями та потребують умов проживання, близьких до сільської місцевості. Агроготелі за місткістю – малі підприємства, які надають до послуг кімнати або окремі будинки, а також організують харчування та дозвілля агротуристів [2]), які поки що не набули поширення на території регіону, в тому числі й сільських.

Загальна сума доходів готелів та аналогічних засобів розміщування у 2012 р. становила 68,2 млн. грн., з них 52,8 млн. грн. – дохід від надання послуг власне готелів. Половину доходів отримано від основної діяльності – продажу номерів, близько одної п'ятої – від надання додаткових послуг [1, с. 57, 69].

Мережа суб'єктів – юридичних осіб ресторанного господарства на початок 2013 р. нараховувала 400 об'єктів (кафе, бари, ресторани, їдальні) на 20,2 тис. посадкових місць [1, с. 71-72]. У середньому на один об'єкт у ресторанному господарстві припадало 51 місце (при 50 у попередньому 2011 р.). Основу мережі ресторанного господарства за спеціалізацією становлять кафе, закуочні, буфети, бари, їх частка у загальній

кількості об'єктів у 2012 р. становила 77,3 % проти 80,6 % у 2011 р. Порівняно з 2011 р. кількість об'єктів ресторанного господарства зменшилась на 94 од., або на 19,0 %, а кількість посадкових місць у них – на 4,6 тис., або на 18,4 %. За показником забезпеченості на 10 тис. осіб населення місцями в об'єктах ресторанного господарства серед регіонів України область займала у 2012 р. 27 місце. Серед міст та районів області найбільше об'єктів ресторанного господарства зосереджено в обласному центрі – 72 од. (18,0 % до загальної кількості) та у Тячівському районі – 58 од. (14,5 %), а найменше у м. Чоп, відповідно 3 та 0,8 %. Товарооборот ресторанного господарства у 2012 р. порівняно з 2011 р. зменшився у порівнянних цінах на 9,8 % і становив 102,6 млн. грн. Більше половини обсягів обороту підприємств, що здійснюють діяльність у сфері ресторанного господарства, продовжує займати продаж придбаних товарів. Частка реалізації продукції власного виробництва у роздрібному товарообороті ресторанного господарства у 2012 р. становила 42,9 %. Протягом останніх років розширилась мережа невеликих кафе та барів, передусім у сільській місцевості, що належать фізичним особам-підприємцям, де пропонується широкий вибір страв закарпатської, угорської, словацької, румунської кухонь, та напоїв, які задовольняють смаки найвибагливіших туристів і відпочиваючих.

ВИСНОВКИ

Розвиток рекреаційно-туристичної сфери є пріоритетним у забезпеченні соціально-економічного зростання економіки регіону, оскільки тут розвинуті всі види рекреаційної діяльності починаючи від санаторно-курортного лікування до відпочинку і до

розширеного відтворення різних видів туризму. У області розширюється сфера сільського зеленого туризму, надання унікальних туристично-рекреаційних продуктів і послуг, майже кожен населений пункт має свої традиційні фестивалі: червоного і білого вина, фестиваль різників, "Берлібаський банош", фестиваль голубців, обласний фестиваль фольклору "На Синевир трембіти кличуть", "Добронська паприка", свято "Проводи отар на полонину", "Гуцульська бринза", "Варіння леквару", фестиваль вина "Закарпатське божолє" та низку інших свят і фестивалів.

Разом з тим, подальший розвиток рекреаційно-туристичної сфери потребує уваги владних і управлінських структур. Залишається низьким рівень соціальної та виробничої інфраструктури в рекреаційно-туристичних центрах. Проблемою є недовикористання мінеральних вод. Із 17 ліцензій на експлуатацію родовищ 9 мають санаторно-курортні заклади, 8 – заводи з розливу мінеральних вод. Однак спостерігається низький рівень використання родовищ санаторіями (17 % до затверджених запасів). В цілому використання мінеральних лікувальних вод, за оцінками експертів, знаходиться на рівні 6 % до затверджених експлуатаційних запасів родовищ, що є нижчим від середнього показника по Україні (7-8 %).

На перспективу постає завдання промоції рекреаційно-туристичних послуг, зокрема впровадження нових рекреаційних технологій для ефективного використання інноваційно-туристичного потенціалу області, сприяння розвитку гірськолижного, сільського, зеленого та екологічного туризму.

Подальші розробки стосуватимуться виявлення потенційних можливостей у забезпеченні розвитку рекреаційно-туристичної сфери регіону на перспективу.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закарпаття – санаторії та туризм : статист. зб. / Головне управління статистики у Закарпатській області; за ред. Г. Д. Гриник. – Ужгород, 2013. – 103 с.
2. Заклади культури та мистецтв у Закарпатській області : Статистичний бюлетень / Головне управління статистики у Закарпатській області; відп. за випуск Рябцева О. А. – Ужгород, 2013. – 34 с.
3. Любіцева О.О. Методика розробки турів [Електронний ресурс]: поняття про туристичний продукт / О. О. Любіцева. – Режим доступу: http://tourlib.net/books_ukr/lubiceva_mrt1.htm
4. Статистичний щорічник Закарпаття за 2012 рік/ Головне управління статистики у Закарпатській області; за ред. Г. Д. Гриник. – Ужгород, 2013. – 511 с.
5. Типологія готельних підприємств [Електронний ресурс]: Основні принципи типології готельних підприємств. – Режим доступу: <http://p-for.com/book>

Одержано 11.03.2014 р.